

12. Gövde

Bitkinin genelde toprak üstünde gelişen ve yaprak, çiçek gibi organlarını taşıyan kısmı gövde olarak tanımlanır. Gövde evrim sürecinde özellikle bitkilerin kara yaşamına uyumu ile gelişmiştir. Yaprak sekonder olarak yassılaştırmış gövdeye benzeyen bir yapıdır. Burada gövde eksenini asal organdır ve yaprak ekseninin bir modifikasyonudur.

Gövdeler genellikle yerçekimine ters yönde toprak üstünde gelişir. Fakat

bazıları toprak altında da gelişerek farklı gövde metamorfozları meydana getirirler.

Bitki gelişiminin ilk dönemlerinde gövdenin genel özelliği nodyum ve internodyum içermesidir. Yaprakların gövdeye bağlandığı yerler **nodyum**, iki nodyum arasında kalan gövde kısmına ise **internodyum** denir. Bazen internodyumlar gelişmez ve rozet bitkiler oluşur.

Gövdenin primer yapısı **protoderm**, **prokambiyum** ve **temel meristemden** gelişir ve yapısında **epiderma**, **korteks**, **öz** ve **iletim doku** ayırt edilir.

Gövdede epiderma en dış kısımda yer alır. Primer ve sekonder büyüme sırasında gövde kalınlığına büyüdüğü müddetçe epiderma canlı bir doku olarak işlev görür. Periderm oluşunca epidermanın mitotik etkinliği sona erer.

Korteks, epiderma ile iletim doku arasında kalan çevresel bir bölgedir. Parenkima hücreleri bu bölgeyi oluşturur. Kortekste kollenkima ve sklerenkima doku da bulunabilir.

Korteks koruyucu bir tabakadır, destek, fotosentez ve depo işlevlerini de görür.

Öz, gövdenin merkezini oluşturan parenkimatik hücrelerden meydana gelir.

Primer vaskular demetlerde önce floemin kalburulu boruları sonra ksilem elemanları olgunlaşır. Bu gelişme sırasında prokambiyum hücrelerinin hepsi harcanmışsa ksilem ve flem arasında meristem hücreleri kalmaz, bu tip demetler **kapalı kollateral demet** olarak isimlendirilir. Eğer ksilem ve floem arasında kambiyum kalmışsa bu demetler **açık kollateral demet** olarak isimlendirilir. Bir yıldan fazla yaşayan bitkilerde kambiyum yapıya ek dokular katar. Bu duruma **sekonder büyüme** denir.

Gövde Metamorfozları

1. Toprak altı metamorfozları

Rizom

Toprak altında yatay ya da dik olarak gelişir. Kalın, silindirik, etli bir toprak altı gövdesidir.

Tuber (Yumru)

Boyları kısa, şişkin, etli ve besin depo eden toprak altı gövdesidir.

Kormus

Etili, dik bir toprak altı gövdesidir. Zarımsı yapraklarla çevrilidir.

Bulbus (Soğan)

Çok sık dizilmiş, etli yaprakları olan toprak altı gövdesidir.

Stolon

Yatay olarak gelişen ve nodyumlardan yeni bir bitki geliştiren gövde metamorfozudur.

2. Toprak üstü metamorfozları

Kladot

Yaprak şeklini alan ve büyümesi sınırlı olmayan gövde metamorfozudur.

Filloklad

Yaprak şeklini alan ve büyümesi sınırlı olan gövde metamorfozudur.

Sukkulent

Kurak veya tuzlu ortamlarda yetişen bitkilerde gövde etlidir ve su depo etmek için farklılaşmıştır.

Sülük

İnce ve kıvrak olan kısa sürgünler sülük gövde olarak adlandırılır.

Diken

Kısa veya uzun sürgünlerin diken şeklini alması ile oluşan gövde metamorfozudur.

Kaynaklar

- Evert R.F. (2006). Esau's Plant Anatomy: Meristems, Cells, and Tissues of the Plant Body: Their Structure, Function, and Development. John Wiley & Sons.
- Graham L.E., Graham J.M., Wilcox L.W. (2004). Bitki Biyolojisi, Işık K. (Çeviri editörü). Palme Yayıncılık, Ankara.
- Mishra S.R. (2009). Understanding Plant Anatomy. Discovery Publishing House, New Delhi.
- Nabors M.W., Scheibe R. (2007). Botanik. Pearson Deutschland GmbH
- Simpson M.G. (2012). Bitki Sistematığı, Aytaç Z. (Çeviri editörü), Kaptaner İğci B. (Çeviri editörü yardımcısı). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Yentürk S. (1984). Bitki Anatomisi. İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi yayınları, İstanbul.